

۲۳.۱۶۲۹

حقوق جزای عمومی

(جلد سوم)

بر اساس آخرین اصلاحات و الحاقات
قوانین جزائی جاریه کشور

مؤلف:

دکتر هوشنگ شامبیانی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: شامبیاتی، هوشنگ
عنوان و نام پدید آور	: حقوق جزای عمومی (جلد سوم)/هوشنگ شامبیاتی
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۲.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۷۹۳-۴
موضوع	: حقوق جزا -- ایران
موضوع	: حقوق جزا (فقه)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ح ۴ش/ KM۳۸۰۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۴۹۲۱۲

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی مجد گزارش فرمایید.

حقوق جزای عمومی (جلد سوم)

تألیف: دکتر هوشنگ شامبیاتی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۴۰۱ تعداد: ۵۰۰ نسخه
حق چاپ محفوظ و منحصراً به «مجد» است.
دفتر مرکزی:

تهران، خیابان منیری جاوید، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۵۷
تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴-۶۶۴۰۹۴۲۲-۶۶۴۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۷۹۳-۴
ISBN: 978-622-225-793-4

فروشگاه مرکزی:

خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹
تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴-۶۶۴۰۹۴۲۲

فروش اینترنتی آثار حقوقی:

www.majdpub.ir

E-mail: info@majdpub.ir

صفحه رسمی انتشارات مجد در اینستاگرام: [@majdlaw](https://www.instagram.com/majdlaw)

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: [@majdlaw](https://www.t.me/majdlaw)

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه
۱۵	 بخش اول - مجازات
۱۵	 فصل اول - مجازات و طبقه‌بندی آن
۱۵	 مبحث اول - شناسایی مجازات
۱۷	 گفتار اول - محدوده مجازات
۱۷	 الف - مجازات، آزاری است بر مقصر
۱۸	 ب - مجازات را قاضی طبق قانون تعیین می‌کند
۲۴	 ج - مجازات، ضمانت اجرای نظم اجتماعی است
۲۴	 د - مجازات، شخصی است
۲۶	 هـ - مجازات برای همه یکسان است
۲۷	 گفتار دوم - طبقه‌بندی مجازات
۲۸	 الف - اهداف مجازات
۲۸	 ۱ - اهداف مجازات از نظر اسلام
۲۸	 (۱) اصلاح مجرمین
۲۸	 (۲) ارعاب دیگران
۲۹	 (۳) جلوگیری و پیشگیری از ارتکاب جرم
۳۰	 ب - اهداف مجازات از نظر حقوق عرفی
۳۰	 ۱ - هدف سودمندی
۳۲	 ۲ - هدف اخلاقی
۳۳	 ۳ - هدف اصلاحی
۳۵	 مبحث دوم - طبقه‌بندی مجازات‌ها
۳۵	 گفتار اول - انواع مجازات‌ها
۳۵	 الف - انواع مجازات در قانون مجازات عمومی سابق
۳۷	 ب - انواع مجازات در قانون مجازات اسلامی
۳۸	 ۱ - حدود
۴۰	 ۲ - قصاص
۴۱	 (۱) برپایی عدالت و نظم عمومی جامعه
۴۲	 (۲) اجرای فرمان الهی
۴۳	 (۳) التیام روحی اولیاء دم مقتول

۴۵	۳- دیات
۵۰	۴- تعزیرات
۵۶	گفتار دوم - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آن‌ها
۵۶	الف - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آن‌ها در قانون مجازات اسلامی سال ۷۰
۵۹	ب - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آن‌ها در قانون مجازات سال ۱۳۹۲
۵۹	۱- مجازات‌های اصلی
۶۱	۲- مجازات‌های تکمیلی
۶۸	۳- مجازات‌های تبعی
۶۸	بند اول - سابقه قانونگذاری مجازات‌های تبعی
۷۰	بند دوم - محکومیت قطعی کیفری
۷۱	بند سوم - حقوق اجتماعی و محرومیت از آن
۷۲	بند چهارم - مصادیق حقوق اجتماعی
۷۵	بند پنجم - تبعات محکومیت کیفری
۷۷	بند ششم - زایل شدن آثار تبعی محکومیت
۷۹	گفتار چهارم - طبقه‌بندی مجازات به لحاظ حقی که محدود شده و یا از بین می‌رود
۷۹	الف - مجازات‌های بدنی
۸۰	۱- مجازات اعدام
۸۳	(۱) نظر موافقین اعدام
۸۴	(۲) نظر مخالفین اعدام
۸۹	۲- تازیانه
۹۰	اول - نظر مخالفین شلاق
۹۱	دوم - نظر موافقین شلاق
۹۲	ب - مجازات‌های محدودکننده آزادی
۹۵	۱- مجازات‌های مالی
۹۶	اول - انواع مجازات مالی
۹۶	(۱) جزای نقدی
۹۶	۱- ۱- جریمه ثابت
۹۷	۲- ۱- جریمه نسبی
۹۸	(۲) مصادره اموال
۹۹	۱- ۲- مصادره عام
۹۹	۲- ۲- مصادره خاص
۱۰۲	دوم - تفاوت مجازات مالی بادیه
۱۰۷	فصل دوم - مجازات سالب آزادی
۱۰۸	مبحث اول - طبقه‌بندی مجازات سالب آزادی برحسب شدت و ضعف آن

گفتار اول - درجه بندی جرم بر حسب میزان مجازات	۱۰۸
الف - درجه بندی جرم در قانون مجازات عمومی سابق	۱۰۸
ب - درجه بندی جرم در قانون مجازات اسلامی	۱۱۰
گفتار دوم - عوارض منفی مجازات سالب آزادی	۱۲۲
الف - جرم زابودن محیط زندان	۱۲۲
ب - ایجاد انقطاع شغلی و خانوادگی	۱۲۳
ج - ایجاد مشکلات مالی و اقتصادی	۱۲۵
د - مشکلات ناشی از صدور قرار بازداشت موقت	۱۲۶
مبحث دوم - اقدامات پیش گیرانه و جایگزین کردن مجازات سالب آزادی	۱۲۸
گفتار اول - روش های مؤثر جهت تحدید مجازات سالب آزادی	۱۲۸
الف - فواید تحدید مجازات سالب آزادی	۱۲۹
۱ - فایده اقتصادی	۱۲۹
۲ - فایده اجتماعی	۱۲۹
۳ - فایده حقوقی	۱۳۰
ب - مجازات های جایگزینی در قانون مجازات اسلامی سال ۷۰	۱۳۱
گفتار دوم - از زندان تا کیفر دایی در قانون	۱۳۲
مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲	۱۳۲
الف - انواع مجازات های جایگزین حبس	۱۳۸
۱ - دوره مراقبت	۱۳۸
۲ - خدمات عمومی رایگان	۱۳۹
۳ - جزای نقدی	۱۴۴
۴ - جزای نقدی روزانه	۱۴۵
ب - شرایط و محدودیت های مجازات های جایگزین حبس	۱۴۶
ب - شرایط و محدودیت های مجازات های جایگزین حبس	۱۴۸
۱ - خدمات عمومی رایگان	۱۴۸
۲ - دوره مراقبت	۱۵۰
۳ - جزای نقدی	۱۵۱
۴ - جزای نقدی روزانه	۱۵۱
۵ - محرومیت از حقوق اجتماعی	۱۵۲
بخش دوم - کیفیات مؤثر در تعیین میزان مجازات	۱۵۳
فصل اول - کیفیاتی که باعث ارفاق دادگاه در تصمیم گیری می شود	۱۵۳
مبحث اول - جهات تخفیف مجازات	۱۵۴

گفتار اول - معاذیر قانونی	۱۵۵
الف - معاذیر قانونی معاف‌کننده مجازات	۱۵۵
ب - معاذیر قانونی تخفیف‌دهنده مجازات	۱۵۸
گفتار دوم - کیفیات مخففه قضایی	۱۵۹
الف - انواع کیفیات مخففه	۱۶۶
۱ - گذشت شاکی یا مدعی خصوصی	۱۶۷
۲ - اظهارات و راهنمایی‌های متهم	۱۶۸
۳ - اوضاع و احوال خاص متهم	۱۶۸
۴ - اعلام متهم قبل از تعقیب	۱۷۰
۵ - وضع خاص متهم	۱۷۰
۶ - اقدامات متهم	۱۷۱
ب - آثار اعمال کیفیات مخففه	۱۷۲
مبحث دوم - جهات تعویق صدور حکم	۱۷۵
گفتار اول - شرایط قرار تعویق صدور حکم	۱۷۶
الف - شرایط ماهوی	۱۷۶
۱ - احراز مجرمیت متهم در جرایم تعزیری	۱۷۶
۲ - فقدان محکومیت مؤثر کفری	۱۷۷
۳ - بررسی شخصیت مجرم	۱۷۸
ب - شرایط شکلی	۱۷۹
۱ - اعلام ضمانت اجرای تخلف از مقررات	۱۷۹
۲ - تعیین مدت معین	۱۸۰
۳ - تصمیم مقتضی دادگاه	۱۸۱
گفتار دوم - قلمرو تعویق صدور حکم و آثار آن	۱۸۲
الف - قلمرو تعویق صدور حکم	۱۸۲
۱ - محکومیت به حبس	۱۸۲
۲ - محکومیت به شلاق	۱۸۲
۳ - جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی	۱۸۳
ب - انواع تعویق	۱۸۳
۱ - اتخاذ تدابیر لازم	۱۸۴
۲ - تحمیل تکالیف خاص	۱۸۴
مبحث سوم - تعلیق اجرای مجازات	۱۸۵
گفتار اول - شرایط تعلیق اجرای مجازات	۱۸۷
الف - مقارن بودن صدور حکم محکومیت با قرار تعلیق اجرای مجازات	۱۸۷
ب - تعیین مدت معین و اعلام ضمانت اجرای تخلف از مقررات تعلیق	۱۹۲

۱۹۲	گفتار دوم - قلمرو و آثار تعلیق اجرای مجازات
۱۹۳	الف - جرایم ممنوع التعلیق
۱۹۸	ب - تعلیق و خسارت مدعی خصوصی
۱۹۹	پ - لغو قرار تعلیق
۲۰۲	ت - نحوه اجرای قرار تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات
۲۰۵	مبحث چهارم - نظام نیمه آزادی
۲۰۵	گفتار اول - اهداف نظام نیمه آزادی
۲۰۷	گفتار دوم - شرایط رژیم نیمه آزادی
۲۰۸	گفتار سوم - نحوه نظارت بر محکومین رژیم نیمه آزادی
۲۱۰	مبحث پنجم - آزادی مشروط
۲۱۱	گفتار اول - دلایل توجیهی پذیرش آزادی مشروط و
۲۱۱	مقایسه آن با تعلیق مجازات
۲۱۲	الف - دلایل توجیهی پذیرش آزادی مشروط
۲۱۳	ب - مقایسه آزادی مشروط با تعلیق اجرای مجازات
۲۱۳	۱ - نقاط اشتراک
۲۱۴	۲ - جهات افتراق
۲۱۵	گفتار دوم - شرایط اعطای آزادی مشروط
۲۱۶	الف - شرایط ماهوی
۲۱۶	۱ - قلمرو آزادی مشروط
۲۱۸	۲ - مدت معین
۲۲۱	۳ - شرط اصلاح
۲۲۱	۴ - پیش بینی عدم تکرار جرم
۲۲۲	۵ - جبران ضرر و زیان متضرر از جرم
۲۲۲	ب - شرایط شکلی
۲۲۳	گفتار سوم - آثار و نتایج آزادی مشروط
۲۲۵	گفتار چهارم - نحوه اجرای آزادی مشروط و آزادی تحت
۲۲۵	نظارت سامانه های الکترونیکی
۲۲۹	فصل دوم - کیفیاتی که باعث تشدید مجازات می شوند
۲۳۰	مبحث اول - کیفیات مشدده
۲۳۰	گفتار اول - کیفیات مشدده فعلی، فاعلی و مفعولی
۲۳۰	الف - کیفیات مشدده فعلی
۲۳۴	ب - کیفیات مشدده فاعلی
۲۳۶	ج - کیفیات مشدده مفعولی
۲۳۹	گفتار دوم - کیفیات مشدده خاص و عام

مقدمه

گروه‌های مختلف اجتماعی متشکل از افراد، هم چون رشته‌های به هم پیوسته، به عنوان پایه و اساس اجتماعات و جوامع شناخته شده‌اند. این گروه‌ها در سایه وجود اعضایش، نام گروه را به خود گرفته و آن چه که موجب استحکام و بقای این نهادها می‌گردد، روابط و رفتارهای متقابل میان اعضاء تشکیل دهنده آن است.

در حقیقت، سرمنشاء شکل‌گیری و یا فروپاشی اجتماعات، وجود اتحاد و اتفاق و یا بروز اختلاف و اختلال در روابط گروه است. اگر این رفتارهای فردی مقبول طبع و فرهنگ گروه و اجتماع باشد، به صورت هنجار و الگوی رفتاری در آمده و در صورتی که این رفتارها، گروه و نهایتاً حیات اعضاء کل جامعه را مورد تهدید قرار دهد، انحراف و ناهنجاری را فراهم خواهد آورد و چنان چه این انحراف به شکل جدی‌تر و بالاتر از یک خطا ظهور کند، تحت عنوان «جرم» مورد خطاب قرار خواهد گرفت.

در برابر چنین حالت خطوناکي، جامعه نیز به خاطر عدم تطبیق این گونه رفتارها با ارزش‌های مورد قبولش و هم چنین به عنوان پاسخگویی به این ضد ارزش‌ها، عکس‌العملی تلافی‌جویانه به نام «مجازات» از خود نشان خواهد داد.

الفاظی چون پاداش و کیفر و سزا و پدافند در زبان فارسی و کلماتی چون قصاص و جزا و عقاب در زبان عربی، نشان‌دهنده اهمیت اصل «مجازات» در جوامع مختلف بشری است. مطالعات و تحقیقات دانشمندان علوم مختلف نشان داده که مجازات به تنهایی و به طور اخص، راه مؤثر در بازداري افراد از انجام اعمال مجرمانه یا خلاف شئون اجتماعي نبوده و همواره جای خالی تدابیر و اقداماتی در کنار پاداش و کیفر کاملاً محسوس بوده است.

در ابتدایی‌ترین جوامع به علت عدم پیچیدگی نظام‌های اجتماعی، تحکیم پیوندهای موجود میان اعضاء جامعه، عدم گستردگی جوامع، پای‌بندی افراد به اعتقادات و ارزش‌های مورد قبول جامعه و هم چنین آگاهی از واکنش‌های ناخوشایند دیگر افراد گروه در مقابل بزه، جنبه‌های بازدارنده جرم قوی‌تر و محسوس‌تر بوده و این عوامل تا حد زیادی در کاهش میزان ارتکاب جرایم دخیل و مؤثر بوده‌اند.

در جوامع امروزی، مطالعه حوادث و جرایم اتفاقی حاکی از عمق فاجعه است. همه بیم از آن دارند که کلاهشان را بر دارند، مالشان را به تاراج برند، جانشان را بگیرند و حیثیت و شرافتشان را لکه‌دار سازند. تا فردی خود و آشنایش گرفتار این حوادث نشود و محاسبه دقیق از تأثیرهای آن بر اجتماع به عمل نیاید، به عمق مسئله پی نخواهد برد. به راستی علت این چنین مجازات‌ها چیست؟ چگونه این مجازات‌ها باید اعمال شود؟ مقدار این مجازات‌ها چقدر باید باشد؟ آیا فطرت انسان که آمیخته با عدالت

است، می‌تواند مجازات را با ذات خود تطبیق دهد؟

بدیهی است اجرای مجازات باعث انگشت نما شدن محکوم علیه در میان اجتماع می‌شود و داغ محکومیت، اعتبار و حیثیت اجتماعی او را زایل می‌سازد. سرافکنندگی محکوم علیه از اجرای مجازات بستگی تام به قضاوت آحاد جامعه نسبت به او دارد. هر چه زشتی و تباهی اعمال بزه‌کارانه بیشتر باشد، رسوایی او میان مردم بیشتر است. اجرای مجازات که نشانه سرزنش عمومی است، عموماً پیوندهای محکوم علیه را با اجتماع سست می‌گرداند. منتهی از آن جا که منظور از مجازات اصلاح و تربیت مجرمین است، لذا ندامت و پشیمانی و ابراز رفتار شایسته از طرف آن‌ها، باید پاداشی را نیز به همراه داشته باشد و الا محکومی که از عمل خود پشیمان گشته و مصمم گردیده که خود را اصلاح نماید، چنان چه تصور کند که حقوق از دست رفته خود را هرگز به دست نخواهد آورد در این صورت هیچ گاه به فکر اصلاح خود برنخواهد آمد. بنابراین جهت تشویق محکومین به اصلاح خود ادامه زندگی شرافت‌مندانه و نیز به دلیل مفید و مؤثر بودن جنبه‌های اصلاحی و تربیتی مجازات در اکثر موارد، لازم است که محرومیت‌های اعمال شده بر محکومین پس از مدتی که بستگی به نوع جرم ارتكابی آنان دارد و تحت شرایط معین، از بین برود.

بدیهی است که صرف قرار دادن مجازات در مقابل جرایم ارتكابی، کافی به مقصود نبوده و جامعه را در رویارویی با پدیده مجرمانه یاری نخواهد کرد. تاکنون راه‌حلهای متفاوتی از طرف علمای حقوق برای پیشگیری و رفع این معضل اجتماعی ارائه گردیده که همه این نظرها و راه‌حل‌ها از خصوصیت، جامعیت و مانعیت بی‌بهره بوده و هر یک به صورتی مقطعی و برهه‌ای قسمتی از این کشتی به کل بسته را از جای بلند کرده و اندکی بعد، دیگری به همین صورت عمل نموده است. شاهد این مدعا را می‌توان در ظهور مکاتب کیفری جستجو کرد. به هر حال، گذشته از نقائص و نقاط ضعف بسیار، باز هم جای بسی امیدواری است که تلاش‌های دانشمندان و محققان، حرکت خود را از دست نداده و امروزه می‌توانیم اصلاحاتی را در زمینه اعمال مجازات‌های اصولی و صحیح در راستای یک برنامه‌ریزی دقیق شاهد باشیم.

در این قسمت با نگرش به مواد اصلاح شده قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ به موجب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ ابتدا به شناسایی و شناساندن مجازات و انواع آن پرداخته و سپس از اقدامات تأمینی و تربیتی و رابطه آن با مجازات سخن خواهیم گفت و نهایتاً کیفیات و عواملی را که در میزان مجازات و معافیت از آن، مؤثر است و از سقوط، تعلیق و زوال مجازات از طرفی و تشدید مجازات از طرف دیگر بحث خواهیم نمود.